

PROGRAM NAUCZANIA
dla szkoły podstawowej

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Program zatwierdzony do użytku szkolnego przez MEN dnia 27.09.1996r.
Decyzja nr DKO - 4014 - 9/96

Warszawa 1997
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

PL
Z-30
(1,97)

PL

Z-30(1,97)

Wiedza o społeczeństwie : program nauczania dla szkoły podstawowej / [opr. zesp. w skl.: Wojciech Jakubowski ; Ewa Marciniak ; Krystyna Mierzejewska-Orzechowska]. - Wyd. 1. - Warszawa : Wydawn. Szkol. i Ped., 1997. - 14 S.

Dt. Titelübers.: Staatsbürgerkunde : Lehrplan für die Grundschule

ISBN 83-02-06499-8

97/2407 ; 98/949

SyK: Lehrpläne / S

Informacje o autorach programu:

dr WOJCIECH JAKUBOWSKI, asystent na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Dorobek dydaktyczny: praca w charakterze nauczyciela wiedzy o społeczeństwie i ekonomii; autorstwo programów nauczania ekonomii w szkolnictwie zawodowym; współautorstwo podręcznika wiedzy o społeczeństwie dla szkoły średniej.

mgr EWA MARCINIAK, doktorantka na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego.

Dorobek dydaktyczny: praca w charakterze nauczyciela w szkolnictwie podstawowym i wyższym oraz w charakterze doradcy metodycznego; współautorstwo publikacji pomocniczej dla uczniów do wiedzy o społeczeństwie; autorstwo publikacji metodycznej z zakresu wiedzy o społeczeństwie, artykułów w prasie fachowej.

mgr Krystyna MIERZEJEWSKA - ORZECZOWSKA, dyrektor Poradni Wychowawczo-Zawodowej dla Szkół Podstawowych w Warszawie.

Dorobek dydaktyczny: praca z dziećmi i młodzieżą w ośrodku wychowawczo-zawodowym; opracowanie materiałów dla pedagogów szkolnych; praca dydaktyczna z wychowawcami i pedagogami szkolnymi.

Georg-Eckert-Institut BS78

1 203 822 9

PL

Z-30(1,97)

SPIS TREŚCI

I. Charakterystyka programu	3
II. Cele nauczania	5
Cele globalne	5
Cele etapowe	5
Cele szczegółowe	6
III. Treści nauczania	8
IV. Przewidywane osiągnięcia uczniów	11
V. Uwagi o realizacji programu	13
VI. Kontrola i ocena osiągnięć uczniów	16

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

98/949

I. CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Wiedza o społeczeństwie jest przedmiotem mającym bezpośredni i stały związek z codziennym życiem, wielorakością i złożonością zjawisk w nim zachodzących. Uczeń w szkole podstawowej powinien je dostrzegać, rozumieć, interpretować, a nawet kreować. W związku z tym nauczanie wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej jest ukierunkowane na rozwijanie osobowości ucznia, m. in. na kształtowanie umiejętności samodzielnego, krytycznego myślenia i oceniania. Koncentruje się na przygotowaniu uczniów do odgrywania aktywnej roli w życiu i najbliższym otoczeniu, jest nastawione na edukację do społeczeństwa demokratycznego.

Punktem wyjścia programu jest człowiek jako jednostka. Następne zagadnienia dotyczą grup społecznych, ich wzajemnych powiązań i zależności, funkcjonowania tych zbiorowości i roli jednostki, jaką odgrywa ona w grupie.

Program zakłada zapoznanie uczniów, poprzez analizę, ze zjawiskami w skali mikro- i makrosocjalnej. Pozwoli to uczniom stworzyć w miarę kompletny, choć siłą rzeczy ogólny obraz świata, w którym żyją i funkcjonują.

Program wiedzy o społeczeństwie został podzielony na następujące działy programowe:

1. Człowiek, samoświadomość istnienia. Potrzeby
2. Relacje międzyludzkie. Grupy społeczne
3. Społeczeństwo
4. Państwo. Ustrój państwowy RP
5. Życie publiczne w Polsce
6. Podstawowe prawa i wolności człowieka
7. Środki masowego przekazu
8. Podstawowe zagadnienia z dziedziny gospodarki
9. Działalność gospodarcza a środowisko naturalne
10. Polska i świat współczesny, jego zróżnicowanie polityczne, ekonomiczne, kulturowe

Program adresowany jest do uczniów klasy VIII szkoły podstawowej, a więc do dzieci 14-15- letnich. Na jego realizację przeznaczono jedną godzinę lekcyjną tygodniowo. Nauczyciel samodzielnie decyduje, które tematy warto poszerzyć, przeznaczając na ich realizację więcej czasu.

Nauczyciel wiedzy o społeczeństwie to, jak każdy inny nauczyciel, nie tylko nauczyciel przedmiotu, to również nauczyciel ucznia. Powinien on być nie tylko fachowcem, ale także inspiratorem kształtującym wśród uczniów potrzebę poznania otaczającego świata i mechanizmów życia społecznego. Powinien on szanować ucznia i wymagać szacunku również dla siebie. Należy dążyć do zapewnienia doświadczania przez ucznia jego podmiotowości, która sprzyja kształtowaniu się podmiotowości politycznej i obywatelskiej człowieka.

Nauczyciel realizujący program wiedzy o społeczeństwie powinien legitymować się wyższym wykształceniem humanistycznym. Pożądane jest ukończenie studiów podyplomowych dla nauczycieli wiedzy o społeczeństwie.

Treści programowe i cele przedmiotu wymagają od nauczyciela rozległej wiedzy merytorycznej, umiejętności komunikacji interpersonalnej, aktywnego słuchania, empatii, modelowania zachowań, otwartości na nowe sposoby funkcjonowania w relacjach z uczniami, a także permanentnego uzupełniania wiedzy merytorycznej i jej okresowego aktualizowania.

Lekcje WoS powinny się odbywać w salach umożliwiających adekwatną do realizowanych treści, założonych celów i zastosowanych metod organizację przestrzeni

(możliwość dowolnego ustawiania stolików, krzeseł np. w kręgu, eksponowania pomocy dydaktycznych).

Optymalna liczba uczniów w klasie - do 25 osób.

W pracowni powinny się znaleźć:

- mapa polityczna świata,
- roczniki statystyczne,
- słowniki,
- plansze pogładowe,
- tekst Konstytucji RP,
- biblioteczka przedmiotowa,
- teksty wybranych umów międzynarodowych, paktów i konwencji związanych z treściami programu,
- teksty podstawowych aktów normatywnych regulujących życie polityczne i społeczno-gospodarcze w Polsce.

W miarę możliwości pracownia powinna być wyposażona w:

- telewizor,
- magnetowid,
- magnetofon,
- komputery.

II. CELE NAUCZANIA

CELE GLOBALNE

Głównym celem nauczania przedmiotu jest stworzenie warunków do kształtowania i rozwoju jednostki odgrywającej aktywną i twórczą rolę w życiu najbliższego otoczenia, państwa i narodu oraz całej wspólnoty ludzkiej.

Uczeń powinien przyswoić sobie podstawy niezbędnej dla obywatela Rzeczypospolitej Polskiej i świata wiedzy o jego ojczyźnie i współczesnym świecie, złożoności zjawisk i procesów społecznych, gospodarczych i kulturowych w nim zachodzących.

W ramach tego przedmiotu powinno następować:

- dalsze poznawanie otaczającej rzeczywistości,
- wspieranie i stymulowanie rozwoju poczucia własnej wartości i tożsamości w kontaktach z innymi, w uczestniczeniu w życiu społecznym, a także budowanie przeświadczenia o społecznej naturze człowieka,
- kształtowanie aktywnej postawy i sprawstwa w relacjach z innymi ludźmi, organizacjami i instytucjami społecznymi.

Realizowane treści programowe powinny być pomocne w budowaniu satysfakcjonujących stosunków z innymi ludźmi poprzez lepsze komunikowanie się, większą tolerancję i lepsze rozumienie motywów zachowań ludzkich, a przede wszystkim przez akceptację prawa innych ludzi do odrębności i godnego życia. Każda jednostka ludzka ma określone prawa jako człowiek, członek lokalnej społeczności i obywatel państwa.

Człowiek żyje wśród ludzi, swoje stosunki z innymi powinien kształtować, mając świadomość znaczenia wytworzonych na przestrzeni wieków postaw humanistycznych i przyjętych wartości, do których trzeba zaliczyć przede wszystkim przyjaźń, lojalność, miłość, szacunek dla innych ludzi, tolerancję, miłosierdzie, solidarność, poszanowanie prawa.

Wykonując czynności poznawcze uczeń powinien nabywać i rozwijać umiejętności, które ułatwią mu kreowanie własnego życia, dokonywanie autonomicznych wyborów, efektywne porozumiewanie się z otoczeniem, poszukiwanie i odnajdowanie potrzebnych informacji.

Pozyskana i poszerzana wiedza oraz zdobyte i doskonalone umiejętności pozwolą mu w przyszłości odgrywać aktywną rolę w życiu najbliższego środowiska i kraju.

CELE ETAPOWE

Najważniejsze cele etapowe to:

1. zrozumienie, kim jest człowiek i jakie są jego relacje z systemami społecznymi, których jest elementem;
2. zrozumienie natury nowoczesnego państwa i społeczeństwa demokratycznego oraz poznanie uregulowań prawnych służących budowaniu własnego miejsca w społeczeństwie;
3. zrozumienie podstawowych problemów współczesnego świata.

CELE SZCZEGÓŁOWE

Cele etapowe są realizowane poprzez osiąganie celów szczegółowych, które określają, co uczeń powinien poznać, zapamiętać, zrozumieć, umieć, a czego doświadczyć.

1. Zrozumienie, kim jest człowiek i jakie są jego relacje z systemami społecznymi, których jest elementem, powinno następować poprzez:
 - pobudzenie ucznia do refleksji, co to znaczy być osobą ludzką i jakie stąd wynikają powinności dla niego samego i otoczenia;
 - uświadomienie uczniowi faktu, że człowiek jest istotą społeczną i płynących z tego faktu konsekwencji;
 - uświadomienie uczniowi jego odrębności;
 - urealnienie więzi społecznych, tzn. określenie ich treści, ugruntowanie człowieka w jego otoczeniu, środowisku społecznym;
 - doskonalenie umiejętności komunikowania się z innymi ludźmi;
 - ukazanie uczniowi mechanizmów funkcjonowania grup społecznych, m.in. grup rówieśniczych;
 - uświadomienie odrębności i inności różnych narodów i kształtowanie szacunku do nich, postaw tolerancji i akceptacji.
2. Zrozumienie natury nowoczesnego państwa i społeczeństwa demokratycznego oraz uregulowań prawnych służących budowaniu własnego miejsca w społeczeństwie powinno nastąpić poprzez:
 - ukazanie uniwersalnych zasad demokracji, istoty polityki oraz złożoności zjawisk życia społeczeństwa;
 - poznanie ustroju państwowego i praktyki politycznej RP;
 - poznanie katalogu podstawowych praw i swobód człowieka - obywatela oraz sposobów ich dochodzenia;
 - zdobycie podstawowych informacji o możliwości i celach działania stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych w kraju i w regionie oraz o ich funkcjach i znaczeniu;
 - przyswojenie podstawowych pojęć oraz poznanie głównych instytucji ekonomicznych i zasad funkcjonowania systemu gospodarki rynkowej;
 - uświadomienie wzajemnych powinności człowieka i społeczeństwa względem siebie oraz wobec środowiska naturalnego.
3. Zrozumienie podstawowych problemów współczesnego świata powinno nastąpić poprzez:
 - poznanie przyczyn i kierunków najważniejszych zmian na świecie;
 - uświadomienie konieczności wspólnego wysiłku ludzi zmierzającego do rozwiązania najważniejszych problemów globalnych;
 - poznanie podstawowych zasad i priorytetów polskiej polityki zagranicznej;
 - zrozumienie potrzeby utrzymywania dobrych stosunków z innymi państwami i narodami.

W ramach zajęć z przedmiotu uczeń powinien nabyć i rozwinąć praktyczne umiejętności:

- kreowania własnego postępowania w rodzinie, grupie rówieśniczej, w szkolnej zbiorowości;
- pokonywania nieśmiałości, budowania wiary w siebie;
- akceptowania odmienności osób i ich poglądów;

- samorządności i odpowiedzialności za własne słowa i czyny;
- prowadzenia rozmowy, dyskusji, szukania rozwiązań sytuacji konfliktowych;
- podejmowania decyzji;
- uczenia się;
- wyszukiwania i czytania ze zrozumieniem oraz posługiwania się wybranymi aktami prawnymi, dotyczącymi życia w naszym kraju;
- odbioru informacji płynących ze środków masowego przekazu;
- zachowania się w instytucjach życia publicznego, w urzędach i instytucjach gospodarczych;
- właściwego reagowania na przejawy patologii życia społecznego (np. szowinizm, wandalizm, agresja);
- bycia aktywnym w różnych dziedzinach życia.

III. TREŚCI NAUCZANIA

Dział I. Człowiek, świadomość własnego istnienia. Potrzeby człowieka.

1. Co to znaczy być istotą ludzką?

Świadomość samego siebie (samoświadomość). Rozróżnienie specyficznych cech człowieka w aspekcie: cech fizycznych i cech psychicznych, takich jak: mowa, myślenie, uczucia, wartości i zachowania. Odrębność jednostki ludzkiej.

2. Potrzeby człowieka i ich klasyfikacja

Pojęcie potrzeby. Klasyfikacja potrzeb. Moje potrzeby a potrzeby innych. Sposoby zaspokajania potrzeb. Zobowiązania i powinności wobec siebie, rodziny i wobec innych ludzi.

Dział II. Relacje międzyludzkie. Grupy społeczne

1. Człowiek istotą społeczną

Fundamentalny charakter potrzeby kontaktów społecznych. Konsekwencje niesatysfakcjonujących kontaktów z innymi ludźmi (brak możliwości zaspokajania potrzeb).

2. Sposoby komunikowania się między ludźmi

Komunikacja werbalna i niewerbalna. Autokratyczny i współpracujący model komunikacji. Umiejętność dobrego słuchania jako podstawa wzajemnego zrozumienia.

3. Grupa społeczna. Pojęcie i rodzaje grup społecznych.

Relacje w grupie. Problem przywództwa. Moje potrzeby a interesy grupy. Konflikt powinności.

4. Subkultury młodzieżowe

Podłoże powstawania subkultur młodzieżowych. Rola subkultur młodzieżowych w tworzeniu obrazu grupy. Przejawy manifestowania własnej odrębności - styl bycia, język, ubiór, moda, muzyka. Subkultury młodzieżowe w środowisku uczniowskim. Zjawiska patologiczne w subkulturach.

Dział III. Społeczeństwo, naród

1. Społeczeństwo jako zbiorowość zorganizowana.

Czym jest społeczeństwo? Więź społeczna. Struktura społeczna, jej przekształcenia. Społeczeństwo obywatelskie.

2. Kultura polityczna

Cnoty obywatelskie (poszanowanie drugich, patriotyzm, zaangażowanie, aktywność, odpowiedzialność). Przejawy braku poszanowania drugich w najbliższym otoczeniu (szkoła, dom, środowisko). Kultura polityczna rządzących i rządzonych.

3. Naród. Czynniki narodotwórcze. Mniejszości narodowe.

Dział IV. Państwo. Ustrój państwowy RP

1. Państwo jako organizator życia społecznego.

Pojęcie, cechy i funkcje państwa. Obywatelstwo. Państwo demokratyczne, totalitarne, autorytarne; sytuacja jednostki w każdym z nich.

2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Konstytucja ustawą zasadniczą jednostki, społeczeństwa i państwa - szczególnie treść, moc prawna, forma uchwalania i zmian konstytucji. Główne zasady ustrojowe Rzeczypos-

spolitej Polskiej Znaczenie konstytucji dla jednostki, społeczeństwa i państwa. Konstytucyjne prawa, wolności i obowiązki obywateli RP.

3. Władza ustawodawcza

Parlament Rzeczypospolitej Polskiej. Sposób tworzenia. Wybory. Przymiotniki wyborcze. Znaczenie aktu wyborczego. Struktura; organy Sejmu i główne ich funkcje; komisje, kluby i koła poselskie. Regulamin Sejmu. Zadania: funkcja ustrojodawcza, ustawodawcza, kreacyjna, kontrolna. Praca parlamentu; zasada ciągłości obrad, posiedzenia plenarne, praca w komisjach. Jak powstaje ustawa?

4. Władza wykonawcza

Prezydent i rząd Rzeczypospolitej Polskiej. Sposób powoływania. Konstytucyjne uprawnienia prezydenta; jego pozycja ustrojowa i rola w życiu kraju. Rada Ministrów i rządowa administracja ogólna. Wyłanianie Rady Ministrów i jej konstytucyjne uprawnienia. Wojewodowie - jako przedstawiciele rządu w terenie; ich zadania.

5. Prawo i organy ochrony prawnej. Pojęcie prawa i jego znaczenie dla jednostki i społeczeństwa. System prawa (podstawowe gałęzie systemu prawa).

Organy ochrony prawnej. Pojęcie wymiaru sprawiedliwości. Podstawowe zasady polskiego wymiaru sprawiedliwości (zasada: niezawisłości sędziów; kolegialności; udziału ławników w orzekaniu; jawności; gwarancji prawa do obrony; domniemania niewinności). Prokuratura - jej zadania i rola w procesie. Adwokatura. Znaczenie współdziałania obywateli z organami ochrony prawnej.

6. Samorząd

Aktywność społeczna. Istota samorządności. Rodzaje samorządu. Samorząd terytorialny. Rada gminy - tryb pracy i zakres uprawnień. Funkcjonowanie władz samorządowych w gminie i w regionie. Wpływ obywateli na organy samorządu lokalnego. Samorząd szkolny i klasowy.

Dział V. Życie publiczne w Polsce

1. Partie polityczne

Pojęcie partii politycznej i jej funkcje. Partie polityczne w naszym kraju. Rola statutów i programów. Liderzy partyjni w naszym kraju. Lokalni liderzy życia politycznego. Rola partii politycznych w życiu regionu.

2. Związki zawodowe i stowarzyszenia

Pojęcie i zadania związków zawodowych. Centrale związkowe. Formy działania związków zawodowych na rzecz interesów pracowniczych. Stowarzyszenia - ich różnorodność; funkcje.

Dział VI. Podstawowe prawa i wolności człowieka

1. Prawa człowieka

Pojęcie praw człowieka. Podstawowe dokumenty międzynarodowe i wewnętrzne państwa dotyczące praw i wolności człowieka. Sposób ochrony podstawowych praw człowieka: prawa do życia, prawa do wolności myśli, sumienia i wyznania, prawo do uznawania podmiotowości prawnej itd..

2. Prawa ucznia i nauczyciela

Prawne uregulowania problematyki praw dzieci. Obowiązek poszanowania praw dziecka przez dorosłych i rówieśników. Prawa nauczyciela i ucznia jako człowieka i obywatela. Jak dochodzić swoich praw? Statut szkoły.

Dział VII. Środki masowego przekazu

Przekaz informacyjny i publicystyczny. Funkcje każdego z nich. Informacja a komentarz - analiza wybranych przykładów. Formy łączności ze środkami masowego przekazu (listy

do redakcji, ankiety, telefony, programy na żywo). Środki masowego przekazu a życie polityczne.

Dział VIII. Podstawowe zagadnienia z dziedziny gospodarki

1. Praca podstawą bytu i rozwoju człowieka i społeczeństwa

2. Gospodarka i gospodarowanie

Pojęcie gospodarki. Gospodarka planowa i rynkowa. Własność, typy i formy. Rodzaje podmiotów gospodarczych: gospodarstwo domowe, przedsiębiorstwo, rząd. Przekształcenia własnościowe; prywatyzacja, reprivatyzacja, komercjalizacja.

3. Gospodarka rynkowa

Cechy gospodarki rynkowej (własność prywatna, rynek, konkurencja, zasada maksymalizacji zysku). Pieniądz - funkcje pieniądza. Obrót gotówkowy. Banki. Waluta. Kredyt. Obrót bezgotówkowy. ROR, czek, konta. Cena. Pojęcie rynku, rodzaje i rola rynku w gospodarce. Popyt i podaż. Papiery wartościowe (akcje, obligacje, świadectwa udziałowe). Giełda papierów wartościowych. Państwo w gospodarce rynkowej.

4. Budżet państwa; źródła; przeznaczenie głównych dochodów i wydatków państwa.

Podział pierwotny i wtórny dochodu narodowego. Ostateczne przeznaczenie dochodu narodowego.

5. Problemy okresu transformacji

Inflacja. Bezrobocie; przyczyny; rodzaje; skutki. Jak skutecznie poszukiwać pracy?

Elementy autoprezentacji.

Dział IX. Działalność gospodarcza człowieka a środowisko naturalne

1. Postęp gospodarczy i rozwój społeczny. Nauka. Technika. Innowacje.

2. Degradacja środowiska skutkiem działania człowieka.

Zanieczyszczenie gleby, wody, powietrza. Powinności człowieka i społeczeństwa wobec środowiska naturalnego - przeciwdziałanie degradacji środowiska. Zagrożenie środowiska naturalnego w Polsce i w regionie. Instytucje i mechanizmy służące ochronie środowiska.

Dział X. Świat współczesny - jego zróżnicowanie polityczne, ekonomiczne, kulturowe

1. Cele, zasady, priorytety polskiej polityki zagranicznej.

Stosunki Polski z krajami sąsiednimi.

2. Organizacje międzynarodowe i udział Polski w ich pracach.

Pojęcie organizacji międzynarodowych. ONZ, OBWE, Grupa Wyszehradzka, Inicjatywa Środkowoeuropejska, Rada Państw Bałtyckich, OECD. Cele i skuteczność organizacji międzynarodowych. Udział Polski w pracach organizacji międzynarodowych.

3. Procesy integracyjne w Europie

Unia Europejska - jej cele. Najważniejsze instytucje Unii Europejskiej. Starania Polski o wejście w skład UE. Nadzieje i niepokoje związane z członkostwem Polski w Unii.

4. Problemy globalne: dysproporcje w rozwoju ekonomicznym; zadłużenia; bezrobocie; głód i niedożywienie; choroby; konflikty zbrojne; zagrożenia systemów demokratycznych; procesy integracyjne i dezintegracyjne. Próby rozwiązywania tych problemów.

IV. PRZEWIDYWANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

W wyniku realizacji celów i treści przedmiotu wiedza o społeczeństwie uczeń powinien przede wszystkim:

- zrozumieć, kim jest człowiek i jakie są mechanizmy jego funkcjonowania w społeczeństwie,
- zrozumieć wzajemne relacje człowieka z systemami społecznymi, których jest elementem,
- zrozumieć naturę nowoczesnego społeczeństwa demokratycznego oraz prawa regulującego jego funkcjonowanie w społeczeństwie.

Realizacja programu powinna przyczynić się do zrozumienia istoty demokracji, złożoności i dynamiki zjawisk zachodzących we współczesnym świecie.

Uczeń powinien zaznajomić się z mechanizmami funkcjonowania państwa, poznać podstawowe prawa i wolności człowieka i obywatela.

Nade wszystko realizacja przedmiotu powinna doprowadzić do wyzwolenia aktywności poznawczej, odczuwania potrzeby uczestniczenia w życiu publicznym i sprawstwa w relacjach z innymi ludźmi.

Przewiduje się, że w wyniku realizacji poszczególnych działań programowych uczeń powinien:

Dział I. Wiedzieć, jakie są specyficzne cechy człowieka, co to znaczy być osobą ludzką, uświadomić sobie własną odrębność, rozumieć istotę potrzeb człowieka i wiedzieć, jakimi sposobami można je zaspokajać.

Umieć: dokonać hierarchizacji potrzeb i określić optymalne sposoby ich zaspokajania na podstawie konkretnego przykładu.

Dział II. Wiedzieć, że dla prawidłowego rozwoju jednostka potrzebuje kontaktów z innymi ludźmi; uświadomić sobie, że jednym z warunków sukcesu jest umiejętność budowania dobrych (poprawnych) relacji z innymi ludźmi; poznać efektywne sposoby porozumiewania się.

Rozumieć zależności między funkcjonowaniem jednostki a grupą, do której przynależy, lub z którą się identyfikuje.

Umieć: nawiązać i prowadzić rozmowę z innym człowiekiem (rówieśnikiem i dorosłym); wysłuchać racji rozmówcy i ocenić je; podejmować próby dokonywania wyboru i wzbudzić w sobie refleksję dotyczącą własnych decyzji.

Dział III. Rozumieć, czym jest społeczeństwo i widzieć w nim swoje miejsce teraz i w przyszłości.

Umieć: rozpoznawać przejawy cnót obywatelskich oraz ich braku;

dokonać analizy (oceny) konkretnych sytuacji poszanowania i nieposzanowania innych ludzi; uszanować odmienność kulturową innych nacji.

Dział IV. Znać i rozumieć mechanizmy funkcjonowania państwa i jego głównych organów; rozumieć znaczenie i wagę aktu głosowania; rozumieć zalety i ograniczenia demokracji; rozumieć istotę prawa jako regulatora życia społecznego; uświadomić sobie potrzebę poszanowania prawa; uświadomić sobie znaczenie aktywności w najbliższym środowisku; doświadczyć poczucia sprawstwa w ważnych dla ucznia sytuacjach.

Umieć: dotrzeć do wskazanych aktów prawnych; napisać pismo do urzędu; ze zrozumieniem odbierać przekaz informacyjny.

Dział V. Wiedzieć, jakie są główne siły polityczne w Polsce i rozumieć różnice programowe między nimi; rozumieć potrzebę aktywności politycznej; być tolerancyjnym wobec innych poglądów politycznych; rozumieć istotę i funkcje stowarzyszeń.

Umieć: porównać fragmenty dwu różnych programów działania partii politycznych i wskazać różnice.

Dział VI. Rozumieć istotę praw człowieka; wiedzieć, jakie są podstawowe prawa człowieka, jakie prawa ma obywatel RP; znać instytucje powołane do ochrony praw człowieka, dziecka i ucznia.

Umieć: zwrócić się na piśmie do instytucji służącej ochronie praw dziecka i ucznia.

Dział VII. Umieć korzystać z mediów, tzn. wybierać to, co się będzie oglądać, czego słuchać, co czytać, i ile czasu warto na to poświęcić; umieć rozróżniać informację od komentarza, umieć w dowolnej formie zaprezentować własne stanowisko wobec audycji telewizyjnych, radiowych, artykułu; umieć dostrzec korzyści płynące z poprawnego korzystania z mass mediów (dystans, krytyczna postawa, wyrobienie własnego zdania).

Dział VIII. Poznać podstawowe pojęcia i instytucje z dziedziny ekonomii; rozumieć związek między aktywnością jednostki (przedsiębiorczością) a funkcjonowaniem gospodarki; zrozumieć, że praca jest podstawą bytu i rozwoju człowieka.

Umieć: rozpoznawać papiery wartościowe; posłużyć się czekiem; skorzystać z bankomatu; sporządzić projekt budżetu domowego lub własnego; napisać pismo do pracodawcy (w tym c.v.).

Dział IX. Rozumieć mechanizmy powodujące, że zagrożenie środowiska naturalnego jest równoznaczne z zagrożeniem życia człowieka; uświadomić sobie potrzebę dbałości o najbliższe otoczenie.

Umieć: sformułować pismo informujące o zagrożeniu czy dewastacji środowiska do stosownych władz.

Dział X. Rozumieć przyczyny i kierunki najważniejszych zmian na świecie; uświadomić sobie konieczność wspólnego wysiłku ludzi zmierzającego do rozwiązania najważniejszych problemów globalnych; znać najważniejsze zasady i priorytety polskiej polityki zagranicznej; rozumieć potrzebę utrzymywania dobrych stosunków z innymi państwami i narodami.

Umieć: prezentować (przejawiać) postawę szacunku wobec innych narodowości i państw i zachować godność Polaka w stosunkach z cudzoziemcami.

Przewidywane wyniki realizacji programu są funkcją założeń przyjętych w celach szczegółowych oraz metod i form pracy stosowanych przez nauczyciela. Preferowanie aktywnych metod nauczania powinno procentować adekwatnym poziomem umiejętności samodzielnego funkcjonowania młodego człowieka w środowisku społecznym.

V. UWAGI O REALIZACJI PROGRAMU

Współczesna dydaktyka i dydaktyki szczegółowe oferują nauczycielowi całą gamę metod.

Proponowany zestaw nie zawiera wszystkich metod pracy, które mogą być stosowane na zajęciach wiedzy o społeczeństwie, lecz tylko te, które zdaniem autorów programu są najefektywniejsze w pracy z różnorodnymi zespołami uczniowskimi. Celem autorów programu nie była również dokładna charakterystyka wymienionych metod nauczania. Uwagi umieszczone przy poszczególnych metodach mają na celu jedynie zasygnalizowanie niektórych problemów związanych z wykorzystaniem danej metody nauczania.

Nauczyciel, który prowadzi zajęcia wiedzy o społeczeństwie, lecz nie ma wykształcenia specjalistycznego w tym kierunku, nie może poprzestać na przeczytaniu zamieszczonych uwag. Powinien zapoznać się z podręcznikami metodycznymi dotyczącymi problematyki nauczania przedmiotu. Wskazane jest także uczestnictwo w dostępnych formach doskonalenia zawodowego (zajęcia warsztatowe, kursy, seminaria, studia podyplomowe).

Opowiadanie nauczyciela

Metodę tę powinno się stosować wówczas, gdy istnieje konieczność wprowadzenia uczniów w zupełnie nowy temat oraz gdy inne metody, z racji niskich możliwości percepcyjnych uczniów, nie mają szansy być skuteczne.

Opowiadanie powinno cechować się płynnością i właściwą ekspresją. Nauczyciel powinien stosować słownictwo zrozumiałe dla uczniów. Nowe pojęcia muszą być uczniom dokładnie wyjaśnione. Wskazane jest urozmaicenie toku opowiadania innymi metodami nauczania.

Rozmowa nauczająca

Nauczyciel powinien ją stosować wówczas, gdy zasób pozyskanej przez uczniów wiedzy umożliwia nawiązanie takiej rozmowy. Poprzez umiejętne formułowanie pytań nauczyciel stymuluje procesy myślowe ucznia, zmuszając go tym samym do postrzegania i rozwiązywania problemów oraz wyciągania wniosków. Metoda ta służy osiągnięciu jednego z podstawowych celów kształcących przedmiotu.

Praca z tekstem

Do tekstów stosowanych na zajęciach wiedzy o społeczeństwie należą przede wszystkim wybrane fragmenty aktów prawnych obowiązujących w naszym kraju, artykuły prasowe i fragmenty literatury popularnonaukowej.

Teksty mogą być stosowane albo jako ilustracja opowiadania czy wykładu nauczyciela, albo jako podstawowe źródło informacji. Zawsze jednak powinny być podstawą samodzielnej pracy ucznia. Uczeń, ukierunkowany przez nauczyciela, po przeczytaniu tekstu powinien zrozumieć jego treści i samodzielnie wyciągać wnioski. Praca z tekstem odgrywa jednocześnie inną ważną rolę. Wdraża ucznia do lektury prasy, wyrabia umiejętność analizy potrzebnych dokumentów i kształtuje potrzebę poszerzania wiedzy na określony temat. Teksty mogą wzbogacać i uatrakcyjnić realizację każdego działu programowego. Szczególnie zalecane jest ich wykorzystanie do analizy działów: „Państwo”, „Ustrój państwowy RP”, „Życie publiczne w Polsce”, „Podstawowe prawa, wolności oraz związane z nimi obowiązki człowieka i obywatela”, „Środki masowego przekazu”, „Podstawowe zagadnienia z dziedziny gospodarki”, „Działalność gospodarcza człowieka a środowisko naturalne”, „Świat współczesny”.

Dyskusja

Dyskusja ma duże walory wychowawcze i poznawcze. Nie powinna jednak być jedyną metodą stosowaną podczas lekcji (z wyjątkiem lekcji powtórzeniowych i syntezujących), lecz jedną z dwu - trzech wybranych.

Dyskusja spełni swoje cele dydaktyczne, gdy będzie odpowiadać następującym warunkom:

- uczniowie muszą dysponować stosunkowo dużym zasobem wiedzy na temat będący przedmiotem dyskusji oraz umiejętnością aktywnego słuchania;
- nauczyciel musi zadbać o kulturalny przebieg dyskusji; różnorodność poglądów nie powinna stać w sprzeczności z kulturą dyskusyjną;
- dyskusja powinna zakończyć się wyciągnięciem wniosków, uwzględniających różnorodność prezentowanych poglądów.

Metodę tę warto stosować szczególnie podczas lekcji powtórzeniowych, podsumowujących poszczególne partie materiału lub wówczas, gdy problem poruszany na lekcji jest kontrowersyjny, budzący emocje, wymagający rozwiązania.

Dyskusja powinna towarzyszyć realizacji każdego działu programowego.

Drama

W odróżnieniu od inscenizacji, której istotą jest odtworzenie wcześniej przygotowanych ról, drama zakłada aktualne przeżycie, doświadczenie poprzez wejście w rolę, w sytuacji fikcyjnej, wymyślonej przez nauczyciela. Jej podstawą jest miejsce, czas, przeszeń oraz konflikt. Metoda ta pozwala na przełożenie treści poznawczych na osobiste doświadczenie i przeżywanie emocji.

Dramę można stosować wszędzie tam, gdzie dostrzegamy człowieka jako kreatora siebie i rzeczywistości, z jego problemami, wątpliwościami, pytaniami. Aspekty te można odnaleźć we wszystkich tematach. Szczególnie zalecane jest wykorzystanie dramy w działach: „Człowiek, świadomość swojego istnienia.Potrzeby”, „Relacje międzyludzkie. Grupy społeczne”, „Podstawowe prawa, wolności...”, „Świat współczesny...”.

Lekcja z wykorzystaniem audycji telewizyjnej, radiowej i nagrania magnetofonowego

Na zajęciach przedmiotowych wykorzystuje się zarówno audycje specjalnie przygotowane na użytek szkolny, jak również fragmenty programów dokumentalnych, publicystycznych, filmów i reklam prezentowanych przez mass media. Pożądane jest wykorzystywanie fragmentów relacji np.z obrad Sejmu (jeśli nie jest możliwa wycieczka do Sejmu), procesu sądowego. Poprawnie przeprowadzoną dyskusję telewizyjną można pokazać w celach kształcących lub jako inspirację do dyskusji w klasie. Audycje poruszające problemy regionu lub problemy młodzieży powinny być pretekstem do napisania np. listu do redakcji. Umiejętności oddzielania informacji od komentarza powinno się uczyć na przykładzie m.in. audycji radiowych, telewizyjnych i analizy prasy.

Metoda kontaktów społecznych

Do metody kontaktów społecznych zaliczamy spotkania uczniów z zaproszonymi gośćmi, wywiady przeprowadzane przez uczniów pod kierunkiem nauczyciela, obserwację ukierunkowaną, wycieczki.

W miarę możliwości nauczyciel przedmiotu powinien zapraszać na zajęcia osoby, których działalność publiczna wiąże się z omawianą tematyką. Pożyteczne są spotkania z pracownikami administracji państwowej, posłami i senatorami, przedstawicielami partii politycznych, policjantami oraz osobami z najbliższego środowiska ucznia.

Uczniowie mogą także przeprowadzać wywiady. W miarę możliwości powinny być one rejestrowane na taśmie magnetofonowej lub wideo. Interesującą i twórczą metodą pracy może być także sondaż i ankieta. Metoda kontaktów społecznych pozwala na poznanie najbliższego otoczenia, uczestniczenie w życiu społecznym, kształtowanie umiejętności porozumiewania się z innymi ludźmi oraz emocjonalnego związania ucznia z jego środowiskiem. Uczniom nieśmiałym, nie znającym jeszcze własnych możliwości stwarza szansę aktywnego włączenia się w nurt życia klasy szkolnej i najbliższego otoczenia społecznego.

Pomoce dla ucznia i nauczyciela

1. Podręcznik przedmiotowy

Podręcznikowi powinna towarzyszyć literatura uzupełniająca, dostosowana do możliwości samodzielnego jej analizowania przez ucznia, a ukazująca zasygnalizowane w podręczniku zjawiska społeczne w szerszej perspektywie. Chodzi o to, by ułatwić uczniom zainteresowanym dotarcie do publikacji umożliwiających im poszerzenie wiedzy i ukształtowanie nawyku korzystania z licznych źródeł informacji oraz literatury popularno-naukowej. Oprócz podręcznika powinny być stosowane, w miarę możliwości, dodatkowe środki dydaktyczne tworzące jednak całość metodyczną o strukturze multimedialnej (programy wideo, audycje radiowe, programy telewizyjne, przeźrocza i różnorodne materiały poligraficzne).

2. Zeszyt przedmiotowy

Zeszyt uczniowski może mieć formę tradycyjnego zeszytu lub skoroszytu, co umożliwi dołączenie do notatek lekcyjnych materiałów przygotowanych przez nauczyciela (ćwiczenia, teksty źródłowe itp.) oraz szybkie usunięcie notatek zapisywanych przez ucznia „na brudno”. Może być nim także jeden z wybranych przez nauczyciela zeszytów ćwiczeń, proponowanych przez wydawców podręczników i pomocy dydaktycznych dla uczniów.

3. Literatura uzupełniająca dla ucznia

4. Książka dla nauczyciela merytoryczno-metodyczna (poradniki, przewodniki)

5. Literatura z zakresu pedagogiki

6. Publikacje merytoryczne

Zadaniem nauczyciela jest dokonanie wyboru podręcznika spośród zalecanych przez MEN. Podręcznik powinien być dostosowany poziomem przekazu do możliwości percepcyjnych przeciętnego ucznia i zakresem przekazu odpowiadającym treściom programowym. Można także wskazać uczniom podręcznik trudniejszy jako dodatkowy.

VI.KONTROLA I OCENA OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

Wiedza o społeczeństwie jest przedmiotem szkolnym równorzędnym w stosunku do innych, choć jego charakter jest specyficzny. W dużej mierze koreluje wiedzę pozyskaną w czasie nauki na innych lekcjach i ze źródeł pozaszkolnych. Kontroli i ocenie mogą podlegać wyłącznie wiedza, umiejętności i wysiłek ucznia - nigdy natomiast poglądy, stosunek uczniów do wydarzeń, zjawisk i procesów życia społeczno-politycznego. Podstawą kontroli wiedzy i umiejętności ucznia są prace pisemne, wypowiedzi ustne i wykonanie zleconych zadań.

Pisemne prace kontrolne

Przy sprawdzaniu efektów nauczania przedmiotu stosuje się takie rodzaje pisemnych prac kontrolnych, jak sprawdziany i wypracowania tematyczne (wypowiedzi pisemne).

Sprawdziany stosuje się do bieżącej kontroli wiedzy, umiejętności uczniów i stopnia przygotowania ucznia do pracy nad nowym tematem. Nie zaleca się sprawdzianów całogodzinnych. Sprawdzian może polegać na odpowiedzi uczniów na konkretne pytania, może mieć także charakter testu. Oceny powinny być wystawiane na podstawie ściśle określonych przez nauczyciela kryteriów, z którymi trzeba zapoznać uczniów przed sprawdzianem.

Tematy wypracowań powinny mieć charakter problemowy. Zadaniem ucznia jest nie tylko wykazanie się konkretną wiedzą, lecz także zaprezentowanie własnego poglądu w stosunku do omawianego problemu i uzasadnienie własnej opinii. Przy ocenie prac pisemnych należy brać pod uwagę nie tylko ich merytoryczną zawartość, lecz także poprawność językową i estetykę.

Wypowiedzi ustne

Oceniane są przede wszystkim dłuższe samodzielne wypowiedzi uczniów na określony temat, udział w dyskusji, przygotowane ustne sprawozdania, referaty. Przy ocenie wypowiedzi ustnej powinny być brane pod uwagę: wiedza merytoryczna ucznia, konstrukcja wypowiedzi, kultura wypowiedzi, umiejętności komunikacyjne.

Nauczyciel powinien zapoznać uczniów z przyjętymi kryteriami ocen częściowych i semestralnych podczas pierwszych zajęć z przedmiotu.

Nauczycieli i metodyków uprzejmie prosimy o nadsyłanie uwag i komentarzy na temat programu.

Nasz adres:

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
dr Jadwiga Stankiewicz
Plac Dąbrowskiego 8
00-950 Warszawa

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1997

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1997

Wydanie pierwsze

Zam. 231

Druk i oprawa: PW „Tolek” — Drukarnia im. K. Miarki
Mikołów, ul. Żwirki i Wigury 1

Program opracowany na zlecenie

Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych

Z programem tym zgodne są następujące opracowania:

- **podręcznik** (w przygotowaniu)
- materiały pomocnicze:

W.T. KULESZA - Ideologie naszych czasów

W.T. KULESZA, P. WINCZOREK - Demokracja u schyłku XX wieku

W. LAMENTOWICZ - Państwo współczesne

Mały słownik stosunków międzynarodowych, pod red. G. MICHAŁOWSKIEJ

E. MARCINIAK - Uczymy wiedzy o społeczeństwie w klasie 3. Poradnik metodyczny

A. NOGA - Źródła bogactwa kraju. Wprowadzenie do ekonomii

G. ULICKA - Nowe ruchy społeczne. Niepokoje i nadzieje współczesnych społeczeństw

P. WINCZOREK, J. MAJCHROWSKI - Ustrój państwowy Rzeczypospolitej Polskiej

K.A. WOJTASZCZYK - Współczesne systemy polityczne